

Stellen van grenzen aan het eigen belang

In 2023, 2024 en 2025 is en wordt er in het Aartsbisdom Utrecht de nodige aandacht besteed aan de Gedragscode Pastoraat. Deze gedragscode is een instrument dat bijdraagt aan het herkennen en tegengaan van grensoverschrijdend gedrag en het realiseren van sociale veiligheid in een parochie. Zij heeft kenmerken van diaconaal handelen.

Diaconaal handelen

Diaconaal handelen veronderstelt bepaalde gedragingen. Het wordt wel omschreven als werken aan rechtvaardige verhoudingen in de samenleving en het bijstaan van mensen in maatschappelijke nood, geïnspireerd door het Evangelie. Volgens Socrates, een Griekse filosoof uit de oudheid, gaat het bij rechtvaardigheid om het stellen van grenzen aan het eigen belang. Dit is een intrinsieke en hoopvolle handelwijze. Het hoopvolle karakter past bij de doelstelling van het Jubeljaar 2025.

De pauselijke bul voor het Jubeljaar 2025, 'Spes non confundit' (De hoop stelt niet teleur), leert dat hoop is geworteld in Gods liefde, die door de Heilige Geest in onze harten wordt uitgestort. We mogen hopen dat er wordt gewerkt aan rechtvaardige verhoudingen en dat dit in de samenleving en de geloofsgemeenschap zijn vruchten zal afwerpen.

Verbeter de wereld, begin bij jezelf

De praktijk van alledag lijkt iets weerbarstiger. Wat betreft rechtvaardige verhoudingen mogen we onszelf soms een spiegel voorhouden, onder het motto: 'verbeter de wereld, begin bij jezelf'. In de geschiedenis hebben we, ook in een geloofsgemeenschap, tot op de dag van vandaag te maken met grensoverschrijdend gedrag en sociale onveiligheid. We zijn ons niet altijd bewust van dit gedrag en opzet zal geregeld ontbreken. Dat heeft onder andere te maken met het gegeven dat er bij grensoverschrijdend gedrag vaak als eerste wordt gedacht aan een vorm van seksuele intimidatie of misbruik. Daarentegen zijn niet alleen gedragingen die indruisen tegen de geldende seksuele moraal grensoverschrijdend.

Grensoverschrijdend gedrag

Grensoverschrijdend gedrag laat zich volgens slachtofferwijzer.nl omschrijven als een gedraging waar één van de partijen gevraagd of ongevraagd niet (vrijwillig) mee instemt. Bijvoorbeeld op fysiek, emotioneel, seksueel of financieel vlak. Soms met

grote gevolgen voor het slachtoffer. Het treft alle lagen van de bevolking. In een aantal gevallen, maar niet altijd, is er sprake van machtsmisbruik. Dit maakt jongeren, ouderen, vrouwen, mensen met een migratieachtergrond, mensen met een verstandelijke beperking en zorgafhankelijke mensen kwetsbaarder voor grensoverschrijdend gedrag. Daarmee is niet gezegd dat alleen mensen uit de genoemde doelgroepen slachtoffer kunnen zijn van grensoverschrijdend gedrag. Helaas komt dergelijk gedrag ook voor in zorg en pastorale relaties.

Ieder grapje kent een klapje

We zijn ons onvoldoende of niet altijd bewust van effecten of gevolgen van ons handelen. Want "ieder grapje kent het spreekwoordelijke klapje." Let wel, bewustwording moet geen rigide poging zijn om iedere gedraging op de weegschaal te leggen. Humor kan zeer ontwapenend zijn. Maar gaat u bij uzelf eens na of u zich wel eens te buiten bent gegaan aan grensoverschrijdend gedrag?

Bewustwording en sociale veiligheid

Bewustwording van grensoverschrijdende gedragingen en bevordering van de sociale veiligheid zullen zeker bijdragen aan een rechtvaardige samenleving en geloofsgemeenschap. Het mag duidelijk zijn dat er geen formule bestaat voor het realiseren van rechtvaardige verhoudingen en sociale veiligheid. Het Aartsbisdom Utrecht draagt bij aan bewustwording van grensoverschrijdend gedrag, vanuit zijn verantwoordelijkheid om sociale veiligheid binnen de R.-K. Kerkprovincie in Nederland te bevorderen en te waarborgen. Een minimale voorwaarde daarvoor

is dat deze gedragingen niet plaatsvinden. 'Sociale veiligheid' omvat uiteraard veel meer dan alleen het tegengaan van grensoverschrijdend gedrag. Het gaat daarbij ook om het respecteren van ieders geestelijke, psychische en lichamelijke integriteit en het bevorderen van ieders welbevinden.

Gedragscode Pastoraat

Het Aartsbisdom Utrecht heeft ten behoeve van bewustwording en sociale veiligheid een tweetal initiatieven ontplooid. Het eerste initiatief is het introduceren van de landelijke Gedragscode voor het Pastoraat. Deze gedragscode is in 2014 aan de beroepsgroep gepresenteerd. Een Gedragscode Pastoraat is een expliciete beschrijving van normen en waarden voor het gedrag van de beroepsgroep en vrijwilligers werkzaam in een parochie of PCI (Parochiële Caritas Instelling), of van specifieke gebeurtenissen in het optreden van een parochie. Het is een vorm van zelfregulering.

Vanaf 2023 is de Gedragscode Pastoraat geïntroduceerd bij vrijwilligers die actief zijn in een parochie in het Aartsbisdom Utrecht. In de achterliggende periode zijn daarom op verschillende locaties in het Aartsbisdom toerustingsbijeenkomsten georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten konden parochievrijwilligers kennis nemen van de

Gedragscode Pastoraat en is er gesproken over grensoverschrijdende gedragingen. Het aantal aanwezigen bleef om uiteenlopende redenen enigszins achterwege bij de verwachtingen. Tijdens de verschillende bijeenkomsten is door de meerderheid van de aanwezigen de behoefte aan vertrouwenspersonen in de parochie uitgesproken.

De bijeenkomsten over de Gedragscode Pastoraat hadden tot gevolg dat er een sneeuwbaaleffect ontstond. Het resultaat was dat meerdere parochies die werden vertegenwoordigd door bij bijeenkomsten aanwezige vrijwilligers, hebben gevraagd om op de parochielocatie een bijeenkomst over de Gedragscode Pastoraat te verzorgen.

De bevindingen vanuit de toerustingsbijeenkomsten, het sneeuwbaaleffect en het gebrek aan capaciteit om het aantal presentaties uit te breiden, hebben mede geleid tot het tweede initiatief van het Aartsbisdom Utrecht.

Dit tweede initiatief is een verzoek aan parochies om, voor zover deze nog niet aanwezig is, een vertrouwenspersoon aan te stellen. De aangestelde vertrouwenspersonen zijn uitgenodigd voor een door het Aartsbisdom Utrecht verzorgde toerusting in januari 2025. Daar maakten zij kennis met het 'train de trainers'-concept en het onderwijskundig model van Leon van Gelder. Met behulp van het 'train de trainers'-concept is er sprake van een inktvlek strategie, waardoor een toenemend aantal vrijwilligers in een parochie kennis kan nemen van de Gedragscode Pastoraat.

'Train de trainer'

'Train de trainer' is een actief principe gericht op het overdragen van toerustingsvaardigheden van één deskundige naar anderen. In de kern fungeert een ervaren vertrouwenspersoon als middelpunt waarbij niet alleen kennis wordt gedeeld, maar ook effectieve trainingmethoden worden overgedragen.

Dit principe gaat verder dan simpel informatie overdragen. Het 'train de trainer'-principe bestaat uit het inspireren van anderen om op hun beurt te leren, motiveren en toe te rusten. Door middel van een interactieve en stimulerende aanpak wordt er niet alleen kennis overgedragen, maar wordt ook de nieuwsgierigheid van vrijwilligers in een parochie aangewakkerd.

Hulpmiddel tijdens de 'train de trainer'-sessie is het onderwijskundig model van Leon van Gelder. Dit model wordt onder andere gebruikt voor het maken van een lesopzet. Het kent een aantal rubrieken die uitgewerkt moeten worden. De rubrieken zijn: onderwerp, doelstellingen, beginsituatie van vertrouwenspersonen en vrijwilligers, lesinhoud, beschikbare tijd, werkvormen, mediagebruik en evaluatie.

Resumé

De Gedragscode Pastoraat en de aanwezigheid van vertrouwenspersonen zijn instrumenten die bij kunnen dragen en helpen om te komen tot een meer rechtvaardige samenleving. Intrinsieke waarden als 'verbeter de wereld, begin bij jezelf' en 'stel grenzen aan het eigen belang' kunnen we ons eigen maken door hiervoor open te staan. Dat vraagt om een kwetsbare houding. Het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag en het creëren van sociale veiligheid, mag als een teken van hoop worden aangemerkt. Het zal geen discussie zijn dat dit teken zich niet beperkt tot het Jubeljaar 2025.

door diocesaan diaconaal werker Tom van Vilsteren